

ANDREJ BOTEK*

Metodova panónska ordinácia a otázky situovania sídelného chrámu

BOTEK, A.: Method's Pannonian Surgecy and Questions of His Residential Church's Situation. *Slavica Slovaca*, 55, 2020, No 3, pp. 435-451 (Bratislava).

When Rastislav of Moravia sent a message to the Byzantine Emperor Michael III in 863, he asked for a "bishop and teacher" in it. His intention was building an own ecclesiastical administration independent from the Bavarian church structures and strengthening his independence not only in the sphere of power but also in the ecclesiastical one. The brothers of Thessaloniki – Constantine-Cyril and Method, leaders of the Byzantine mission, were outstanding scholars, they contributed to the enormous growth of culture, education and liturgy, but they were not bishops. It was until 869 that pope as archbishop (on the request of the Prince Kocelj) ordained Method, by renewing ancient Pannonian archbishop's seat in Syrmia (today in Serbia). The article deals with ecclesiastic – legal status of Method, that was formally archbishop of Pannonia, but he was active in the Great Moravian territory. It is devoted to the complicated issues of the relations with Bavarian church structures and to the problems of the residential church.

Great Moravia, Pannonia, Method, archbishopric, residential church.

Úvod

Keď knieža Rastislav poslal roku 863 posolstvo byzantskému cisárovi Michalovi, žiadal v ňom „biskupa a učiteľa“ (ŽK, XIV),¹ pričom môžeme konštatovať, že mal v úmysle vytvorenie vlastnej cirkevnej správy nezávislej od bavorských diecéznych štruktúr, čím mienil posilniť svoju nezávislosť nielen v mocenskej, ale aj cirkevnej sfére.² Byzantské elity však zvolili opatrnejší postoj, súc si na jednej strane vedomí, že Veľká Morava leží ďaleko od možného bezprostredného vplyvu Byzancie a súčasne, že spadá do záujmovej sféry západnej cirkvi.³ Preto predbežne túto časť Rastislavovej žiadosti nespĺnili – Konštantín bol podľa všetkého len kňaz⁴ a Metod, hoci zastával úrad igumena (predstaveného kláštora), bol len diakon.⁵ Byzancia zrejme zvažovala mocenské pozície s ohľadom na momentálne súperenie s Rímom o orientáciu Bulhar-

* Doc. Mgr. Ing. arch. Andrej Botek, PhD., Fakulta architektúry STU, Ústav dejín a teórie architektúry a obnovy pamiatok, Nám. Slobody 19, 812 45 Bratislava.

¹ Citáty a číslovanie podľa publikácie Život Konštantína-Cyrila. In: Škoviera, A.: Pramene o živote svätých Cyrila a Metoda a ich učeníkov. Bratislava: PostScriptum, 2013, s. 13-39. Škoviera preberá preklad z Vragaš, Š.: Život Konštantína Cyrila a Život Metoda. Martin: Matica slovenská, 1991.

² Marsina, R.: Zápas o používanie slovanského jazyka v liturgii na Veľkej Morave. In: Lukáčová, M. – Husár, M. – Ivanič, P. – Hetényi, M. (eds.): Tradícia a prítomnosť misijného diela sv. Cyrila a Metoda. Nitra: UKF, 2013, s. 103; Hetényi, M.: K platforme politiky Rastislava pred príchodom byzantskej misie. In: Konštantínove listy/Constantines letters, 2008, roč. 1, s. 80-81 a inde.

³ Marsina, R.: Zápas o používanie slovanského jazyka v liturgii na Veľkej Morave, c. d., s. 104.

⁴ Viacerí autori sa snažia dokázať, že Konštantín biskupom bol, či už tak prišiel z Byzancie, alebo bol svätený počas rímskeho pobytu r. 868. Priame doklady absentujú, ide o dedukcie z rôznych náznakov. Súhrnne Hnilica, J.: Svätí Cyril a Metod: horliví hlásatelia Božieho slova a verní pastieri Cirkvi. Bratislava: Alfa, 1990, s. 79-84; rovnako i Lacko, J.: Svätí Cyril a Metod. Siedme vydanie spracované podľa vydania z r. 1992. Bratislava: LÚČ, 2011, s. 133-135.

⁵ Marsina, R.: Zápas o používanie slovanského jazyka v liturgii na Veľkej Morave, c. d., s. 104.

ska⁶ a možno kalkulovala s Veľkou Moravou, s ktorou Bulharsko hraničilo na severozápade. Podstatné úvahy zrejme zohrala aj momentálna cirkevná situácia ohľadne uznania Fótia za konštantínopolského patriarchu po zosadenom Anastáziovi⁷. Pápežskí legáti síce na synode v roku 861 uznali jeho voľbu za kánonickú, pápež Mikuláš I. však uznesenie synody neuznal a legátov exkomunikoval. Spor vyústil v danom období do tzv. Fótiovej schizmy⁸. Uvedené udalosti vplývali aj na postoj Konštantínopolu k Rastislavovej žiadosti⁹. Konštantín a Metod mali každopádne už skúsenosti s inými misijnými – diplomatickými cestami¹⁰. Solúnski bratia vykonali na Veľkej Morave dielo obrovského významu, ktoré však na tomto mieste nebudeme bližšie opisovať. Každopádne jeho potenciál môžeme sledovať v krajinách, kde sa uchýlili vyhnaní cyrilometodskí žiaci a položili základy svojbytnej kultúry a vzdelanosti.¹¹ Rastislav teda požadovaného biskupa od Konštantínopolu nedostal. Došlo k tomu o niekoľko rokov neskôr v Ríme, avšak za zmenejších politicko-cirkevných okolností.

Solúnski bratia na Veľkej Morave

Cyrlometodská misia narazila na Veľkej Morave na aktivity bavorského kléru, ktorý tu už niekoľko desaťročí zohrával dominantnú úlohu v procese kristianizácie. Po víťazných avarských vojnách koncom 8. stor. zveril Karol Veľký dobyté územia bavorským diecéziam – Salzburgu a Pasovu. Otázky kristianizácie tohto územia, kde žilo i početné slovanské obyvateľstvo,¹² sa diskutovali roku 796 na synode „na brehoch Dunaja“, ktorú zvolal Karlov syn Pipin.¹³ Postupne si záujmovú sféru delili Aquilea, Salzburg a Pasov.¹⁴ Vplyv Pasova sa neskôr stabilizoval východne a severne od riek Ráby

⁶ Škoviera, A.: Svätí slovanskí sedmopočetníci. Bratislava: Slovenský komitét slavistov – Slavistický ústav Jána Stanislava SAV, 2010, s. 85-88; Steinhübel, J.: Moravia, Chorváti a Bulhari v plánoch pápežskej kúrie. In: Panis, B. – Ruttkay, M. – Turčan, V. (eds.): Bratia, ktorí menili svet – Konštantín a Metod. Príspevky z konferencie. Bratislava – Nitra: SNM – AÚ SAV, 2012, s. 163-165. Bulharský vládca Boris kontaktoval aj Rím a nadväzoval rokovania s Frankami. Súperenie o cirkevnú orientáciu vrcholilo v uvedenom období. Hupchick, D. P.: The Bulgarian – Byzantine wars for early medieval Balkan hegemony. Silver – lined skulls and blinded armies. Wilkes – Barre: Palgrave Macmillan, 2017, s. 130-131.

⁷ Šlo o politické rozhodnutie – Fótios bol laik a potrebné svätenia získal počas niekoľkých dní. Dvorník, F.: Byzantské misie u Slovanů. Praha: Vyšehrad, 1970, s. 79-80.

⁸ Dvorník, F.: Byzantské misie u Slovanů, c.d., s. 121-122 a inde.

⁹ K misijnej byzantskej praxi napr.: Hurbanič, M.: Byzantská politická ideológia v misijnej praxi 9. storočia. In: Kožiak, R. – Nemeš, J.: Pohanstvo a kresťanstvo. Zborník z konferencie usporiadanej 5. – 6. II. 2003 v Banskej Bystrici. Bratislava – Chronos, 2004, s. 125-138. Podrobné spracovanie okolností vyslania byzantskej misie na Veľkú Moravu však nie je cieľom tejto štúdie.

¹⁰ Ivanič, P. – Lukáčová, M.: Historicko-geografický kontext misií solúnskych bratov (cesty sv. Konštantína-Cyrila a Metoda do roku 867). In: Konštantínove listy/Constantine's letters, roč. 7, s. 2-13.

¹¹ V ostatnom čase sa venuje pozornosť i hudobnému prejavu v súvislosti s liturgiou používanou solúnskymi bratmi. Marinčák, Š.: O skúmaní byzantskej tradície na Slovensku z hľadiska hudobnej bohoslužobnej tradície. In: Slavica Slovaca, 2020, roč. 55, č. 1, s. 15-16.

¹² Illáš predpokladá, že okrem domácich Slovanov sem prenikali i susední slovanskí „vojvodovia“, za akých pokladá v dobových správach udávaných Pribislava, Stojmíra a Zemikaza, k nim je spomínaný i Etgar, ktorý mohol byť Bavor alebo Slovan s bavorským menom. Tých neskôr nahradili bavorskí grófi a nakoniec získal celú oblasť Pribina. Illáš, M.: Niekoľko úvah o Pribinovi, Mojmirovcoch a Veľkej Morave (príspevok k diskusií o včasnostredovekých dejinách Moravy a západného Slovenska). In: Moravský historický sborník. Ročenka Moravského národného kongresu 2011-2016. Brno: Moravský národný kongres, 2017, s. 182-183.

¹³ Wolfram, H.: Bavorská misie v Panonii v 9. stolytí. In: Kouřil, P. et al. (eds.): Cyrlometodějská misie a Evropa: 1150 let od příchodu soluňských bratrů na Velkou Moravu. Brno: AÚ AV ČR, 2014, s. 29; Škutová, M.: Christianizácia západných Slovanov pred príchodom byzantskej misie s dôrazom na územie dnešného Slovenska. In: Mikulášová, A. – Palárik, M. (eds.): Vox dispuhi historiae III. Nitra: FF UKF v Nitre, 2013, s. 71. Spis O obrátení Bavorov a Korutáncov/Conversione Bagoariorum et Carantanorum (Conv) publikoval v preklade Ratkoš, P.: Pramene k dejinám Veľkej Moravy. Bratislava: SAV, 1964, s. 80-91.

¹⁴ Aquilea mala svoje aktivity končiť na rieke Dráve, čo potvrdil už roku 811 Karol Veľký. Pozri Kožiak, R.: Christianizácia Avarov a Slovanov na strednom Dunaji – príbeh svätcov-misionárov. Svätá vojna, alebo kultúry šok? In: Kožiak, R. – Nemeš, J. (eds.): Svätce a jeho funkcia v spoločnosti I. Bratislava: Chronos, 2006, s. 133.

a Rabice,¹⁵ čo znamenalo jeho pôsobenie aj v oblasti severne nad Dunajom – teda na neskoršej Veľkej Morave. Zdá sa však, že istú dobu tu Salzburg s Pasovom súperili o pozície.¹⁶ Aj to je azda jeden z dôvodov, ktorým možno vysvetliť svätenie Pribinovho kostola v Nitre salzburským arcibiskupom Adalramom.¹⁷ Bavorskí misionári mali na území Veľkej Moravy viaceré strediská a zrejme vychovávali i klerikov z radov domáceho obyvateľstva, čoho svedectvom môže byť poznámka o Gorazdovi,¹⁸ že je „učený v latinských knihách“ (ŽM, XVII).¹⁹ Pravdepodobne tu bola utvorená i nižšia cirkevná správa vo forme archidiakonátu²⁰ – čo bolo akýmsi predstupňom potenciálneho biskupstva. Možno aj z toho dôvodu – z obavy, aby nedošlo na Veľkej Morave k zriadeniu biskupstva zo strany Frankov – zdôraznil Rastislav vo svojom posolstve požiadavku biskupa. Činnosť Konštantína a Metoda bola istotne prijímaná bavorským klérom s nevôľou ako nevhodné zasahovanie do kompetencií. Zrejme len oficiálnej podpore Rastislava solúnski bratia vďačili, že mohli pôsobiť relatívne pokojne, ale napätie medzi oboma táborami pretrvávalo. Z toho dôvodu, po vyškolení dostatočného počtu učeníkov, nemohli solúnski bratia uvažovať s ich konsekráciou zo strany bavorských biskupov, ale museli túto skutočnosť riešiť v zahraničí. Cieľ ich cesty je dodnes diskutovaný,²¹ každopádne ich v Benátkach zastihlo pozvanie pápeža Mikuláša I. do Ríma. Určite v tom zohrali úlohu i pozostatky sv. Klimenta, štvrtého pápeža, ktoré so sebou niesli, a možno i správy o Konštantínových polemikách s tzv. trojja-zyčníkmi o oprávnenosti slovienskej liturgie (ŽK, XV).

Rímsky pobyt a Metodova panónska ordinácia

O pobyte solúnskych bratov v Ríme máme síce niektoré dobové správy, ale vzhľadom na jeho dĺžku ostávajú viaceré otázky nezodpovedané. Do Ríma dorazili pravdepodobne niekedy v decembri 867 a boli veľkolepo prijatí novým pápežom Hadriánom II. (ŽK, VII) zrejme aj preto, že prinášali ostatky pápeža Klementa I. Následne museli prebehnúť intenzívne jednania a stretnutia, ktorých výsledkom bolo schválenie prekladov bohoslužobných textov²², ktoré pápež Hadrián II. položil na oltár v chráme Santa Maria Maggiore. Pápež osobne vysvätil Metoda za kňaza (ŽM, VI)²³ a nechal vysvä-

¹⁵ Špetko, J.: Kristianizácia Slovienov v predeyrilometodskom období (od 5. až do polovice 9. storočia). In: Kružliak, I. – Hnilica, J. (eds.): Prvoučiteľ národa slovenského. Zborník na pamiatku tisícročia smrti sv. Metoda. Rím: Unitas et Pax, 1988, s. 29; Ratkoš, P.: Pramene k dejinám Veľkej Moravy, c. d., s. 159.

¹⁶ Curta, F.: Eastern Europe in the Middle Ages (500-1300). Leiden – Boston: Brill, 2019, s. 116; Кардаш, О.: Проблема розмежування місіонерських сфер впливу латинських церковних діоцезів на пост-аварському просторі першої половини IX ст. In: Українсько-угорські етюди. Вип. 3. Львів: Інститут українознавства, 2019, s. 10-11.

¹⁷ Špetko, J.: Kristianizácia Slovienov v predeyrilometodskom období, c. d., s. 29.

¹⁸ Škoviera, A.: Svätí slovanskí sedmopočetníci, 2010, c. d., s. 100.

¹⁹ Citáty a číslovanie podľa publikácie Život Metoda. In: Škoviera, A.: Pramene o živote svätých Cyrila a Metoda a ich učeníkov. Bratislava: PostScriptum, 2013, s. 45-54. Škoviera preberá preklad z Vragaš, Š.: Život Konštantína Cyrila a Život Metoda. Martin: Matica slovenská, 1991.

²⁰ Judák, V.: Dejiny Nitrianskeho biskupstva. In: Judák, V. – Bednár, P. – Medvecký, J. (zost.): Kolíska kresťanstva na Slovensku. Nitriansky hrad a Katedrála sv. Emeráma v premenách času. Bratislava: Biskupský úrad v Nitre v spolupráci s Archeologickým ústavom SAV vo vydavateľstve Arte Libris, 2011, s. 18.

²¹ Rozličné názory zhrňa napr. Hnilica, J.: Sv. Cyril a Metod – ich pomer k Sv. Písmu a vzájomné vzťahy s Rómom. In: Kružliak, I. – Hnilica, J. (eds.): Prvoučiteľ národa slovenského. Zborník na pamiatku tisícročia smrti sv. Metoda. Rím: Unitas et Pax, 1988, s.127-129.

²² Pri schvaľovaní zohrala významnú úlohu podpora dôležitých osobností pápežskej kúrie – biskupa Arzénia a bibliotekára Anastázia. Vavřínek, V.: Cyril a Metoděj - medzi Konštantinopolí a Rímom, Praha: Vyšehrad, 2013, s. 162 a následne.

²³ V Krátkom živote Konštantína Cyrila (tzv. Rímska legenda alebo aj Italská legenda – RL), ktorého autorom, resp. zostavovateľom je veletrijský biskup Gaudericus (spis vznikol medzi rokmi 873 – 882, pozri Škoviera, A.: Pramene o živote svätých Cyrila a Metoda a ich učeníkov. Bratislava: PostScriptum, s. 59), sa uvádza, že Metod „... bol vysvätený za biskupa“ (RL, V). Aj keď sa skôr zdá, že ide o mylnú informáciu, kde autor spojil vysviacky Metoda a učeníkov, ku ktorým došlo v roku 868 s neskoršou Metodovou chirotonizáciou, je možné, že údaj je pravdivý. Pápež hypoteticky mohol Metoda vysvätiť už v roku 868 a roku 869 ho len ordinovať na Sriemsky stolec. Znamenalo by to však, že Konštantín už biskupom bol. Je to ale málo pravdepodobné.

tití i vybraných cyrilometodských učeníkov za kňazov a diakonov. Staroslovienske texty (Život Konštantína, Život Metoda, Theofylaktov Život Klimenta) nás informujú len o základných udalostiach bez časového rozpisu. Keďže z textu Život Konštantína vyplýva, že novovysväteným slovienskym kňazom pri ich prvých bohoslužbách asistovali biskup Arzenius a bibliotékar Anastázium (ŽK, XVII), môžeme stanoviť aj približný dátum tejto udalosti. Biskup Arzenius totiž následkom dramatických udalostí opustil 7. marca 868 Rím a onedlho umrel.²⁴ K vysväteniu cyrilometodských učeníkov muselo teda dôjsť najneskôr koncom februára až začiatkom marca 868. Solúnski bratia však ostali v Ríme aj ďalej, Konštantín, cítiac blížiaci sa koniec, niekedy v decembri 868 vstúpil do kláštora, prijal meno Cyril a umrel „po päťdesiatich dňoch“ 14. februára 869 (ŽK, XVIII).

Väčšina autorov predpokladá, že solúnski bratia považovali v roku 867 svoju misiu na Veľkej Morave za ukončenú a po zabezpečení vysviacky slovienskych učeníkov sa mienili vrátiť do Byzancie. Vyplýva to aj z poslednej komunikácie oboch bratov, kde umierajúci Konštantín žiada Metoda, aby neodchádzal do kláštora, ale pokračoval v ich spoločnom diele na Veľkej Morave (ŽM, VII). Svedčiť o tom môže aj zastávka bratov v Blatnohrade u kniežaťa Koceľa,²⁵ ktorý prejavil mimoriadny záujem o ich dielo. Bratia pre Koceľa vyučili slovienskemu písmu päťdesiat učeníkov (ŽK, XV), čo znamená, že chceli zabezpečiť ich ďalšie samostatné pôsobenie – nerátali, že ich v budúcnosti budú „doškoľovať“. V relevantných spisoch máme zaznačenú len Konštantínovu (Cyrilovu) prosbu bez Metodovej odpovede, je však oprávnené predpokladať, že Metod s návratom na Veľkú Moravu súhlasil. Otázka je, či tak mienil urobiť ihneď – po Cyrilovej smrti totiž oznamoval pápežovi, že musí splniť sľub daný matke a preniesť bratovo telo domov na pochovanie do byzantského kláštora (ŽK, XVIII). Ak teda počítal s návratom na Veľkú Moravu, pravdepodobne chcel predtým vykonať cestu s mŕtvym bratovým telom do Byzancie. Každopádne ostáva aj po Cyrilovom pohrebe v Ríme a opúšťa ho až na základe žiadosti panónskeho „kniežaťa“ Koceľa (ŽM, VIII).²⁶ Koceľ prejavil osobnú iniciatívu a žiadal pre svoje panstvo Metoda ako učiteľa a dušpastiera (ŽM, VIII). Pápež Hadrián II. síce Metoda posielal, ale prízvukuje: „Nielen tebe jedinému, ale všetkým krajinám tým slovienskym posielam ho...“ (ŽM, VIII). Súčasne to potvrdzuje vo svojom liste – bule *Gloria in Excelsis Deo*,²⁷ adresovanom Rastislavovi, Svätoplukovi a Koceľovi: „A my ... určili sme, považujúc, poslať vám Metoda, vysvätiac ho s učeníkmi, ... do krajov vašich ...“ (ŽM, VIII). Dešifrujúc význam formulácií kuriálnej korešpondencie možno uzavrieť, že v danej dobe pápež za hlavného podporovateľa cyrilometodskej misie považoval Rastislava. Koceľa, iniciátora Metodovho vyslania, menuje na poslednom mieste, čo vzhľadom na odtiene pápežskej diplomacie nebude náhoda. Súčasne to ale vyjadruje stav, ako v Ríme vnímali slovanských vladykov – ich územia chápali ako príbuzné spoločenstvo, jasne ich etnicky vyčleňujú zo spoločenstva iných susedných etník, napríklad aj Bavorov.

Situácia sa mení druhou Koceľovou iniciatívou. Po príchode Metoda z Ríma do Blatnohradu ho Koceľ vyslal spolu so sprievodom 20 veľmožov späť do Ríma so žiadosťou, aby ho vysvätili

²⁴ Lacko, J.: Svätí Cyril a Metod, c. d., s. 130.

²⁵ Postavenie Koceľa v rámci vtedajších štruktúr je predmetom viacerých diskusií. Časť autorov zastáva názor, že zaujímal funkciu štandardného franského markgrófa, teda správcu pohraničného územia. Iní autori zastávajú názor o väčšej formálnej samostatnosti – až na úrovni kniežaťa (Tönsmeier, H. D.: Koceľ a Blatnograd. Marianka: Ordinariát ozbrojených síl Slovenskej republiky, 2013, s. 62 a 108. Žiaľ, uvedená publikácia obsahuje nepresný preklad, sporné pasáže je treba konfrontovať s nemeckou pôvodinou).

²⁶ Metod sa určite cítil zaviazaný splniť žiadosť umierajúceho brata a vrátiť sa na Veľkú Moravu. Dôvody, pre ktoré však aj po Cyrilovom pohrebe ostával v Ríme, nám dnes nie sú známe. Nebyť Koceľovho impulzu, možno by ešte dajakú dobu v Ríme ostal.

²⁷ Text sa zachoval len v staroslovienskej podobe v Živote Metoda a skrátene v Pochvalnom slove svätým Cyrilovi a Metodovi. Všeobecne sa pokladá obsahovo za autentický, ale nie je známe doslovné znenie. Pozri Marsina, R.: Metodov boj. Bratislava: Obzor, 1985, s. 53. Niektorí autori používajú latinský názov vo variante „*Gloria in altissimis Deo*“, napr. Bagin, A.: Apoštolové Slovanů Cyril a Metoděj a Velká Morava. Praha: Česká katolická charita, 1982, s. 100.

„...na biskupstvo v Panónii, na stolec sv. Andronika, apoštola spomedzi sedemdesiatich“ (ŽM, VIII).²⁸ Pápež uvedenej požiadavke vyhovel. Z kusých správ sa nedá jednoznačne uzavrieť skutočný Kocel'ov impulz v danej záležitosti. Biskupský stolec, spájaný so sv. Andronikom, zanikol ešte v roku 582 a nebol obnovený.²⁹ Treba poznamenať, že tento návrh bol vynikajúcim diplomatickým ťahom. Pre Kocel'a to znamenalo možnosť vymaniť sa z cirkevnej závislosti na salzburskom arcibiskupstve a podliehať priamo Rímu, čo mohlo byť prvým krokom pre neskoršiu teoretickú nezávislosť aj v politickom zmysle. Politická nezávislosť by nadhlo ostala otáznou, keďže jeho územie bolo súčasťou franskej domény. Pre pápežskú kúriu šlo o výhodné pripomenutie jej právomoci nad Panóniou, kde po avarských vojnách od konca 8. stor. získavali dominantný vplyv bavorské diecézy. V dobovej situácii, keď bolo aktuálne aj úsilie Ríma o kristianizáciu Bulharov, to znamenalo posilnenie pápežskej prítomnosti v danom geografickom priestore.³⁰

Je otázkou, odkiaľ čerpal Kocel' informácie o dávno zaniknutej diecéze, či mal naozaj také dobré znalosti o historickej cirkevnej situácii. Jeho blatenské panstvo bolo pod cirkevnou správou Salzburgu a nie je pravdepodobné, že by bavorský klérus udržoval dávnu tradíciu panónskych biskupstiev, podliehajúcich priamo Rímu. Naopak, ich zámerom bolo poukazovať na vlastné zásluhy, čo dobre dokumentuje aj spis „O obrátení Bavorov a Korutáncov“, kde sa spomínajú len bavorské misijné aktivity a o staršej situácii v Panónii nie je žiadna zmienka.³¹ Nemožno teda predpokladať, že zdrojom informácie o dávnom „biskupskom stolci sv. Andronika“ boli bavorskí klerici.

Na druhej strane, je možné, že Kocel' sa s touto tradíciou mohol stretnúť. Predpokladáme, že bol mladík, keď jeho otec Pribina s rodinou a družinou hľadal útočisko u rôznych slovanských vládarov – Bulharov, ako i u srbského Ratimira, ktorého doména sa rozprestierala v oblasti dnešnej Slavónie. Tradícia niekdajšieho sriemskeho biskupstva tu mohla byť živá. Iným zdrojom poznatkov mohla byť Aquilejská cirkevná oblasť, kontakty s ktorou možno doložiť na základe viacerých okolností: archeologicky odokrytý chrám v lokalite Zalavár – Réceskút má evidentné znaky adriatickej architektúry,³² čo vedie k názorom o stykoch s Aquilejou. Podľa záznamov na okraji Cividalského evanjeliára Kocel' podnikol cestu do severotalianskej oblasti – možno bola zastávkou do Ríma. Jeho meno sa vyskytuje na fólii 14: „quocili“ v spoločnosti otca Pribinu a ďalších veľmožov.³³ Aj Aquileia mohla byť teda zdrojom poznania tradície sriemskeho biskupstva.

Úvahy môžeme rozvíjať i v inom smere, a to v súvislosti s pomerne dlhým pobytom Konštantína a Metoda v Ríme. Vysviackou učeníkov na prelome februára a marca 868 totiž mohli považovať svoju úlohu za splnenú, učenici sa mohli vrátiť na Veľkú Moravu plniť pastoračné úlohy a oni mohli realizovať návrat do Byzancie. Napriek tomu však ostali v Ríme po celý rok 868, pričom zdravotný stav Konštantína sa zhoršil až v decembri, takže nemohol byť dovtedy brzdou ich cesty.³⁴ Je možné,

²⁸ Údaj pritom nie je úplne presný. Zmienené biskupstvo mal založiť sv. Epenetos, žiak apoštola Pavla. Jan, L.: Počátky moravské cirkevné organizácie a charakter Metodějova arcibiskupství. In: Kouřil, P. et al. (eds.): Cyrilometodějská misie a Evropa: 1150 let od příchodu soluňských bratří na Velkou Moravu. Brno: AÚ AV ČR, 2014, s. 201.

²⁹ Jurković, M.: Karolingische Renovatio. Architektur und Bauausstattung im Alpen-Adria-Raum. In: Lübke, Ch. – Hardt, M. (eds.): Vom spätantiken Erbe zu den Anfängen der Romanik: 400–1000 (Handbuch zur Geschichte der Kunst in Ostmitteleuropa. Band 1). Leipzig: Deutscher Kunstverlag, 2015, s. 188; Lacko, M.: Svätí Cyril a Metod, c. d., s. 132. Sriem bol starobylým biskupským sídlom a konali sa v ňom viaceré cirkevné synody, napr. v rokoch 351, 357 a 395 v súvislosti s arianizmom. Kolník, T.: Počiatky kresťanstva v strednom Podunajsku vo svetle historických a archeologických prameňov. In: Panis, B. – Ruttkay, M. – Turčan, V. (eds.): Bratia, ktorí menili svet – Konštantín a Metod. Príspevky z konferencie. Bratislava – Nitra: SNM – AÚ SAV, 2012, s. 17-19.

³⁰ Podrobnejšie pozri Steinhübel, J.: Moravia, Chorvátia a Bulhari v plánoch pápežskej kúrie, c. d., s. 163-165.

³¹ Ratkoš, P.: Pramene k dejinám Veľkej Moravy, c. d., s. 79-91.

³² Illáš, M.: Adriatický pôvod niektorých predrománskych kostolov v strednom Podunajsku. In: ARS 44, 2011, č. 2, s. 253.

³³ Stanislav, J.: Dejiny slovenského jazyka III. Texty. Bratislava: Slovenská akadémia vied, 1957, s. 91; Botek, A.: K otázke možnej kanonizácie našich panovníkov z najstarších dejín. In: Historický zborník, 2018, roč. 28, č. 1, s. 97.

³⁴ Zhoršený zdravotný stav ako dôvod dlhšieho pobytu predpokladá napr. R. Marsina, hoci uvádza aj politické zmeny v Konštantínopole a zosadenie priaznivca solúnskych bratov Fótia. Marsina, R.: Metodov boj, c. d., s. 51.

že pobyt bratov ovplyvnili dobové politické udalosti. V lete 868 prišlo do Ríma byzantské posolstvo s informáciami o udalostiach z roku 867 – o odstavení Fótia i s aktami synody, na ktorej Fótius exkomunikoval pápeža Mikuláša I.³⁵ Je pravdepodobné, že v tejto situácii boli solúnski bratia pre kúriu užitoční nielen ako znalci gréčtiny, ale najmä spletitých byzantských pomerov a to aj z dôvodu, že pápežský bibliotekár Anastázus (výborný znalec gréčtiny) bol aktuálne v nemilosti.³⁶

Počas rímskeho pobytu získali solúnski bratia veľa priateľov. Bol ním aj jeden z najväčších učencov danej doby, už spomenutý pápežský bibliotekár Anastázus. Z pozície svojej funkcie mal prístup k archívnym dokumentom i vedomosti o historických súvislostiach. Práve on mohol Metoda oboznámiť s dávnou situáciou v Panónii a jej rímskou jurisdikciou. Metod mohol tieto poznatky odovzdať Koceľovi po príchode z Ríma a tu mohla skrsnúť myšlienka oživenia sriemskeho biskupstva. Tejto hypotéze by mohla nahrávať skutočnosť, že pri prvej intervencii Koceľ požaduje iba vyslanie Metoda a o žiadnom obnovení biskupstva nehovorí. Avšak po príchode Metoda ho hneď posielal späť aj s delegáciou dvadsiatich veľmožov, pričom už navrhuje obnovenie zmienenej panónskej provincie. Nemusel to byť nevyhnutne Metod, kto mal na uvedenom obnovení provincie záujem. Mohol ale Koceľovi poskytnúť informáciu, ktorá mu ukázala možnosť vymaniť sa z bavorskej cirkevnej závislosti a podliehať priamo Rímu. Treba mať ale na pamäti, že formulácia zo Života Metoda pripisuje v tomto iniciatívu Koceľovi a Metoda stavia do pasívnej polohy. Osobne sme presvedčení, že rýchla zmena Koceľovej politiky súvisí s náhlym poznatkom o tradícii panónskych cirkevných pomerov, nech už bol ich zdrojom ktokoľvek.

Je prekvapujúce, akým spôsobom Metodov životopisec tieto udalosti opisuje. Vyslanie Metoda ako kňaza a učiteľa k trom slovanským vladykom dopĺňa (doslovným?) prepisom buly Gloria in Excelsis Deo, pričom dôležitejšiu udalosť – biskupskú vysviacku a ustanovenie za arcibiskupa – komentuje len stručným „... čo sa aj stalo.“ (ŽM, VIII). Z uvedeného teda nie je jasné, aké poverenie Metod dostal, aké boli jeho konkrétne kompetencie, ku komu bol poslaný a v akej oblasti mohol svoju právomoc uplatňovať. Bolo jeho biskupské svätenie sídelné, alebo titulárne? Pri určení na „stolec sv. Andronika“ malo ísť o jeho diecézne sídlo, alebo šlo o titulatúru v intenciách zvyku udeľovať biskupom formálne tituly zaniknutých diecéz? Zahŕňal pápež do Metodovej jurisdikcie len územie dávnej Panónie, alebo určoval jeho pôsobenie aj pre Veľkú Moravu? Resp., vnímal Panóniu v širšom geografickom kontexte? H. Wolfram tvrdí, že v danom období „Panónia“ nebola chápaná v úzkom historickom kontexte štyroch bývalých rímskych provincií, ale uvedený názov sa uplatňoval aj na územia niekdajšieho Norika, na Zátisie i naddunajské slovanské kraje – Moravu a Nitriansko.³⁷ Vyslovil sa aj názor, že Metodovo biskupstvo bolo v dobe vzniku viazané na osobu vládcu (Koceľa), ktorý mu mal zabezpečiť pokojné pôsobenie, keďže pápež si uvedomoval, že nový biskup potrebuje ochranu svetského vládcu.³⁸

Metodov pobyt v Blatnohrade a jeho internácia

Po svojej biskupskej vysviacke v Ríme niekedy v druhej polovici roku 869 sa Metod odobral ku Koceľovi do Blatnohradu. Je to evidentné z poznámky z diela *Conversio*, podľa ktorej archipresbyter Rihpald opustil Blatnograd, keďže nemohol znieť sloviensku liturgiu a preklady Písma.³⁹ Z toho jas-

³⁵ Hnilica, J.: Svätí Cyril a Metod. Horliví hlásatelia Božieho slova a verní pastieri cirkvi. Bratislava: Alfa, 1990, s. 75.

³⁶ Marsina, R.: Metodov boj, c. d., s. 51.

³⁷ Wolfram, H.: Bavorská misie v Panonii v 9. stolytí. In: Kouřil, P. et al. (eds.): Cyrilometodějská misie a Evropa: 1150 let od příchodu soluňských bratrů na Velkou Moravu. Brno: AÚ AV ČR, 2014, s. 29.

³⁸ Gallusová, M. – Herucová, A.: Konštantín a Metod v Panónii – zastavenie u Koceľa. In: Lukáčová, M. – Husár, M. – Ivanič, P. – Hetényi, M. (eds.): Tradícia a prítomnosť misijného diela sv. Cyrila a Metoda. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 2013, s. 118.

³⁹ Ratkoš, P.: Pramene k dejinám Veľkej Moravy, c. d., s. 90.

ne vyplýva, že Metod v Blatnohrade vykonával arcibiskupskú jurisdikciu. Došlo tu teda k jurisdikčnému stretu archiepiskopy, určeného v minulosti pre správu Kocel'ovho domínia Salzburgom, a arcibiskupa, ustanoveného pre rovnakú, resp. širšiu územnú pôsobnosť Rímom. Metodov príchod do Blatnohradu je logický nielen z dôvodu zastávky na ceste na Veľkú Moravu: bol to predsa Kocel', kto inicioval aj jeho biskupskú vysviacku, aj jeho územnú tituláciu. Z prvého pápežovho listu vieme, že posielal Metoda aj ku Rastislavovi a Svätoplukovi – aj keď už to výslovne text buly Gloria in Excelsis Deo nespomína, toto poslanie zrejme ostalo zachované, i keď nie je úplne zrejmé, či malo ostať aj predošlé hierarchické usporiadanie, teda, či v kontexte troch vladykov mal byť Rastislav prvoradým. Ak je aj pravdou, že pápež medzičasom zmenil optiku a začal za garanta Metodovho pôsobenia považovať Kocel'a,⁴⁰ Metod sa zrejme cítil viazaný pokračovať v činnosti aj na Veľkej Morave, kam bol nakoniec pôvodne Byzanciou vyslaný a ako to sľúbil umierajúcemu bratovi.

Do Metodovej pastoračnej činnosti negatívne zasiahli hneď na počiatku udalosti v spoločenskej sfére. V tom období vyvrcholilo napätie medzi Rastislavom a Svätoplukom, ktoré vyústilo nielen do Rastislavovho vydania Frankom a jeho následného oslepenia, ale aj do internácie samotného Svätopluka. Veľká Morava ostala bez domácej vlády a správy sa ujali miestodržiteľia Wilhelm a Engelshalk⁴¹. Za tejto situácie došlo roku 870 aj k zajatiu Metoda a jeho súdu pred bavorskými biskupmi, ktorého sa zúčastnil aj kráľ Ľudovít Nemec (ŽM, IX). Nie je však jasná otázka, kde bol arcibiskup Metod zajatý, keďže dobové doklady o tom mlčia. Väčšina autorov sa domnieva, že sa tak stalo pri jeho návrate na Veľkú Moravu od Kocel'a.⁴² Sú však aj názory, že k jeho zajatiu došlo na Kocel'ovom území v Panónii a tým sa stal Kocel' ako svetský ochranca cirkevného hierarchu nespôahlivým.⁴³

Na tomto mieste nie je priestor podrobnejšie sa venovať tejto otázke. Z krátkoho opisu súdu s Metodom v Živote Metoda je zrejmé, že jeden z hlavných dôvodov bolo obvinenie narušenia kompetenčných vzťahov: „V našej oblasti učíš“ (ŽM, IX). Metodova odpoveď „...lenže ona je svätého Petra. ...pre nevraživosť a lakomstvo prestupujete cez staré hranice a kánony...“ (ŽM, IX) jasne dokumentuje jurisdikčné nároky Ríma na Panóniu a tým aj Metodovo poverenie, z čoho vlastne vyplýva aj jeho arcibiskupská titulácia.⁴⁴

Otázky „panónskej“ jurisdikcie

O tom, že šlo hlavne o oblasť Panónie, môžeme usudzovať aj podľa textu spisu „O obrátení Bavorov a Korutáncov“ (Conv), ktorý skoncipovali bavorskí biskupi v roku 870 práve z dôvodu poukázania na vlastné zásluhy kristianizácie v danom regióne. Uvedený spis opisuje len udalosti v oblasti južne od Dunaja (ak nerátame vsuvku o vysvätení kostola Pribinovi v Nitre), zahŕňajúcu Panóniu a Korutánsko. Tu, podľa starších dohôd medzi Salzburgom a Pasovom, pôsobili salzburskí duchovní.⁴⁵ Spis vôbec nespomína aktivitu pasovského kléru, ktorá sa odohrávala na území Veľkej Moravy. Na základe toho možno predpokladať, že bavorský episkopát sa bránil voči Metodovej činnosti na území Panónie, kde pôsobili salzburskí duchovní, a nie inde. Uvedené poznatky umožňujú tvrdiť, že Metodovo primárne určenie bolo pre panónsku oblasť s tým, že Veľká Morava mu bola pričlenená

⁴⁰ Gallusová, M. – Herucová, A.: Konštantín a Metod v Panónii – zastavenie u Kocel'a, c. d., s. 117.

⁴¹ Uvedené udalosti sú dostatočne známe a reflektované a nie je potrebné sa im bližšie venovať.

⁴² V lete roku 870 sa obsadenia Veľkej Moravy spolu s franským vojskom zúčastnil aj pasovský biskup Hermanrich, ktorý pri tejto príležitosti mohol byť iniciátorom zajatia vracajúceho sa Metoda. Steinhübel, J.: Metodov konflikt s bavorskými biskupmi. In: Kouřil, P. et al. (eds.): Cyrilometodějská misie a Evropa: 1150 let od příchodu soluňských bratří na Velkou Moravu. Brno: AÚ AV ČR, 2014, s. 223.

⁴³ Gallusová, M. – Herucová, A.: Konštantín a Metod v Panónii – zastavenie u Kocel'a, c. d., s. 116.

⁴⁴ Niektorí autori poukazujú na možnosť, že táto skúsenosť ako i neskoršie napätia s Wichingom mohli spôsobiť dôraz na biskupské kompetencie ukotvené v Nomokánone. Jáger, R.: Časové vymedzenie veľkomoravského Nomokánonu. In: Konštantínove listy/Constantine's letters, roč. 11, č. 2, 2018, s. 70 – 71.

⁴⁵ Špetko, J.: Kristianizácia Slovienov v predecyrlometodskom období, c. d., s. 29.

ako legátovi. Tu však ani nemal kedy začať s pastoračnou činnosťou, keďže bol internovaný pred príchodom na Veľkú Moravu. Preto (a tiež z dôvodu momentálnej mocenskej situácie na Veľkej Morave, ktorú už kontrolovali franskí miestodržiteľia Wilhelm a Engelschalk) bavorskí biskupi videli problém iba v jeho pôsobení v Panónii.

Ak pristúpime na predpoklad, že Metoda zajali na území Veľkej Moravy pri jeho návrate, vystáva otázka, prečo ako panónsky arcibiskup odchádzal od Koceľa. Ak Metod naozaj v roku 870 odchádzal od Koceľa na Veľkú Moravu a nebol zajatý v Panónii, dá sa to vysvetliť z dvoch hľadísk. Prvé reflektuje pápežov list, poslaný ešte pred jeho biskupskou konsekráciou trom slovanským vládcom a ktorý sme už spomínali (ŽM, VIII). Pápež Hadrián II. Koceľovi oznámil, že Metoda neposiela „len jemu“. Pravdepodobne sa ani Metodovou biskupskou vysviackou nezmenilo nič na tomto určení. To len podporuje domnienku, že Metod mal širšiu jurisdikciu, než bolo územie historickej Panónie. Osobne sa teda cítil viazaný aj zodpovednosťou k Veľkej Morave, čo koniec koncov bolo aj pôvodné určenie byzantskej misie. A tak po usporiadaní cirkevných pomerov v Blatnohrade sa mohol vydať na Veľkú Moravu, z čoho nevyplýva, že sa ku Koceľovi nechcel neskôr vrátiť. Je možné, že svoju jurisdikciu chcel vykonávať postupnými cestami po diecéze, podobne ako franskí kráľi putovali po ríši a nemali stále sídlo.

Metodov osud nám je známy hlavne z listov, ktoré pápež Ján VIII. adresoval v roku 873 viacerým bavorským biskupom, kráľovi Ľudovítovi i bavorskému vojvodovi Karolmanovi.⁴⁶ Metoda vyslobodil až tento rázny zákrok nového pápeža Jána VIII., ktorý poslal do Bavorska splnomocneného legáta Pavla z Ancony.⁴⁷ Nám v tomto príspevku nejde o analýzu celého sporu, chceme sa na jeho základe venovať charakteru Metodovho biskupstva. Pápež Ján VIII. v týchto listoch dôrazne spomína rímsku jurisdikciu nad Panóniou. Legátovi Pavlovi z Ancony prízvukuje, že „...panónska diecéza je podriadená apoštolskej stolici...“.⁴⁸ Vojvodovi Karolmanovi píše: „...po obnovení nášho panónskeho biskupstva, nech sa dovoľí spomenutému nášmu bratovi Metodovi, ktorého tam ustanovila apoštolská stolica...“.⁴⁹ V tom istom čase pápež písal aj srbskému kniežat'u Mutimirovi, aby sa navrátil do panónskej diecézy, keďže tam už Svätá stolica ustanovila biskupa.⁵⁰ Z uvedených formulácií jasne vyplýva, že Rím v prvom rade vnímal Metoda ako panónskeho arcibiskupa, i keď šlo len o jeho titulatúru a nie sídelné určenie. V pápežovej inštrukcii sa pripomína, že Pavol má Metoda odprevadiť ku Svätoplukovi,⁵¹ napriek tomu si viacerí odborníci myslia, že Metod smeroval najprv ku Koceľovi.⁵² Ak sa aj Metod zastavil u Koceľa, šlo o krátkodobý pobyt,⁵³ čo možno dedukovať aj z hrozby bavorských biskupov Koceľovi: „Ak tohoto budeš mať u seba, neznavíš sa nás ľahko!“ (ŽM, X).

Otvorená je otázka, či Metod pôsobil v Panónii neskôr, teda po krátkodobom ovládaní jej časti Svätoplukom. V tomto smere sú zaujímavé lokálne názvy „Dušníky“, ktoré sa vyskytujú na Morave, západnom Slovensku i v Zadunajsku.⁵⁴ Podľa odborníkov sú dokladom formy byzantskej cirkevnej správy ako výsledok cyrilometodskej misie (ide o preklad gréckeho „psycharim“) a umožňujú pred-

⁴⁶ Listy pápeža Jána VIII. salzburskému arcibiskupovi Adalwinovi, pasovskému biskupovi Hermanrichovi, frizinskému biskupovi Annonovi a bavorskému vojvodovi Karolmanovi. Miernejšie píše aj kráľovi Ľudovítovi Nemcovi. Pozri Ratkoš, P.: *Pramene k dejinám Veľkej Moravy*, c. d., s. 178-181.

⁴⁷ Betti, M.: *Vznik Sancta Ecclesia Marabensis – listy papeže Jana VIII. (872–882)*. In: Kouřil, P. et al. (eds.): *Cyriľo-metodějská misie a Evropa: 1150 let od příchodu soluňských bratrů na Velkou Moravu*. Brno: AÚ AV ČR, 2014, s. 208.

⁴⁸ Ratkoš, P.: *Pramene k dejinám Veľkej Moravy*, c. d., s. 176.

⁴⁹ Ratkoš, P.: *Pramene k dejinám Veľkej Moravy*, c. d., s. 179.

⁵⁰ Ratkoš, P.: *Pramene k dejinám Veľkej Moravy*, c. d., s. 182.

⁵¹ Ratkoš, P.: *Pramene k dejinám Veľkej Moravy*, c. d., s. 177.

⁵² Tönsmeier, H. D.: *Koceľ a Blatnograd*, c. d., s. 37 a 80.

⁵³ Z bavorského väzenia bol prepustený r. 873. Ak sa na Veľkú Moravu vrátil roku 874 najneskôr po Forchheimskom mieri, tak sa u Koceľa nezdržal dlhšie ako necelý rok.

⁵⁴ Stanislav, J.: *Slovenský juh v stredoveku II*. Bratislava: Národné literárne centrum, 2004, s. 144-145.

pokladať vplyv cyrilometodskej misie. Ich výskyt v dnešnom Maďarsku umožňuje rátať s činnosťou byzantských bratov – a to buď počas spoločného niekoľkomesačného pobytu v roku 867, alebo nekdor samotného Metoda v Panónii.⁵⁵

V tomto smere sa diskutuje aj otázka, či Metod nebol tzv. „misiijným biskupom“. Spis „O obrátení Bavorov a Korutáncov“ opisuje viacerých podobných biskupov (chorbiskupov), ktorých salzburský arcibiskup vysielal do rôznych končín Panónie bez toho, aby tam mali biskupské sídla. Takto pôsobili medzi Korutáncami i v Panónii biskupi Modest, Teodorich, Oto a Osvald.⁵⁶ Metodovo postavenie však bolo osobitejšie. Panónska ordinácia mu zabezpečovala arcibiskupskú hodnosť a súčasne bola demonštráciou Ríma v uplatnení jurisdikčných práv v danej oblasti. „Stolec sv. Andronika“ – Sriem – však nemohol byť určený za jeho reálne sídlo, keďže fakticky neexistoval.⁵⁷ Panónska ordinácia sa spájala súčasne s postavením pápežského legáta pre slovanské krajiny aj mimo vlastnej Panónie, teda aj na Veľkej Morave. Pápež Ján VIII. na niekoľkých miestach píše o Metodovi nielen ako o biskupovi/arcibiskupovi, ale uvádza aj jeho legátstvo. Ako legáta ho opisuje napríklad na viacerých miestach v liste frizinskému biskupovi Annonovi.⁵⁸ Táto dvojitá charakteristika vysvetľuje aj zložité Metodove postavenie a jeho pôsobenie na Veľkej Morave po prepustení z franského väzenia. Aj tu sa ukazuje zložitosť dobových vzťahov. Pápež, hoci stále píše o Metodovi ako o panónskom arcibiskupovi, prikazuje svojmu legátovi Pavlovi z Ankony, aby ho doprevádzal nie ku Kocel'ovi do Panónie, ale ku Svätoplukovi na Veľkú Moravu.⁵⁹ Či to aj skutočne prebehlo takto, nie je úplne zrejmé. Niektorí dokonca tvrdia, že to bol práve Kocel', kto intervenoval za jeho prepustenie a sám ho prišiel do Bavorska prevziať.⁶⁰

Už sme spomenuli, že pápež vnímal potrebu zabezpečiť novému biskupovi svetskú ochranu a Kocel' sa ukázal na túto úlohu nedostatočný, keďže bol de facto vazal Východofranskej ríše.⁶¹ Väčšiu záruku videl pápež zrejme vo Svätoplukovi. Úzke prepojenie medzi vládnou a cirkevnou mocou bolo v danom období bežné a vidno, že sa uplatňovalo i na Veľkej Morave.⁶² Z hľadiska pápežskej optiky došlo k zaujímavej kombinácii: Metod z titulu svojho arcibiskupského postavenia ostáva de jure panónskym arcibiskupom, ale z titulu svojho legátstva pre slovanské krajiny môže pôsobiť vo Svätoplukovej doméne. V ďalších rokoch Metod svoju činnosť aj z dôvodu ovládania Panónie Frankami obmedzuje hlavne na územie Veľkej Moravy, resp. územia dobývaného postupne Svätoplukom. Svedčí o tom jeho krst vislanského kniežata⁶³ i českého Bořivoja s manželkou Ludmilou.⁶⁴ Napriek ťažiskovému obmedzeniu činnosti na Svätoplukovo teritórium pápež Ján VIII., keď ho listom zo 14. júna 879 predvoláva do Ríma, oslovuje ho ako „arcibiskupa panónskej cirkvi“.⁶⁵ Až po novom usporiadaní pomerov v liste Svätoplukovi z júna 880, kde informuje o Metodovej pravovernosti, vysvätení Wichinga za nitrianskeho biskupa, povolení slovienskej liturgie a ďalšie, nazýva Metoda prvý krát

⁵⁵ Bača, R.: K patrocínium kostola sv. Margity Antiochijskej v Kopčanoch. In: Slovenská archeológia, 2016, roč. LXIV, č. 1, s. 155-156. Maďarskí historici služobný charakter týchto lokalít akceptujú, ale vylučujú ich spojitosť s cyrilometodskou misiou.

⁵⁶ Ratkoš, P.: Pramene k dejinám Veľkej Moravy, c. d., s. 82, 85-86.

⁵⁷ Jan, L.: Počátky moravské církevní organizace a charakter Metodějova arcibiskupství. In: Kouřil, P. et al. (eds.): Cyrilometodějská misie a Evropa: 1150 let od příchodu soluňských bratří na Velkou Moravu. Brno: AÚ AV ČR, 2014, s. 200. Žiaden prameň nespomína Sriem ako Metodovo sídlo a nedajú sa doložiť žiadne cirkevné štruktúry z uvedeného obdobia. Лемајић, Н.: Сирмијум и ћирилметодијанско наслеђе. In: ISTRAŽIVANJA, Journal of Historical Researches, 25, 2014. Novi Sad: Faculty of Philosophy of Novi Sad, s. 414 a 418.

⁵⁸ Ratkoš, P.: Pramene k dejinám Veľkej Moravy, c. d., s. 180.

⁵⁹ Betti, M.: Vznik Sancta Ecclesia Marabensis – listy papeže Jana VIII., c. d., s. 207.

⁶⁰ Tönsmeier, H. D.: Kocel' a Blatnohrad, c. d., s. 37 a 80.

⁶¹ Gallusová, M. – Herucová, A.: Konštantín a Metod v Panónii – zastavenie u Kocel'a, c. d., s. 117.

⁶² Jáger, R.: Vzťah vládnnej moci a cirkvi na Veľkej Morave. In: Slavica Slovaca, 2019, roč. 54, č. 1, s. 9.

⁶³ Jaworski, K.: Křesťanská Velká Morava a slezské země na konci 9. století. In: Kouřil, P. et al. (eds.): Cyrilometodějská misie a Evropa: 1150 let od příchodu soluňských bratří na Velkou Moravu. Brno: AÚ AV ČR, 2014, s. 168.

⁶⁴ Ratkoš, P.: Pramene k dejinám Veľkej Moravy, c. d., s. 364.

⁶⁵ Ratkoš, P.: Pramene k dejinám Veľkej Moravy, c. d., s. 188.

ako „arcibiskupa svätej cirkvi moravskej“.⁶⁶ Viacerí autori sa zhodujú, že až od tejto udalosti možno hovoriť o konštituovaní veľkomoravskej cirkevnej provincie a zmene v Metodovom postavení z misijného na sídelného arcibiskupa a metropolitu.⁶⁷

Otázka sídelného chrámu v Blatnohrade

Samozrejme, okrem cirkevno-právnych a spoločenských sú dôležité aj materiálne podmienky. V tejto súvislosti je to najmä otázka Metodovho sídelného chrámu. Ako arcibiskup mohol samozrejme používať ktorýkoľvek chrám svojej arcidiecézy, zrejme však došlo k faktickému preferovaniu konkrétnej lokality a sakrálnej stavby a to aj v prípade, že sídlo arcibiskupstva nebolo definované. Viacerí autori dokonca pochybujú o tom, či do roku 880 možno vôbec hovoriť o arcidiecéze a či nie je vhodnejšie ponímať Metodov mandát ako misijné legátstvo s personálnym arcibiskupským titulom.⁶⁸ Niektorí autori sa domnievajú, že keďže Metod bol titulárnym biskupom až do roku 880 (kedy je ustanovený Jánom VIII. za arcibiskupa „cirkvi moravskej“), sídelný chrám ani vlastne nemal.⁶⁹ Bol totiž stále titulárne biskupom, ktorého sídlo bolo formálne v Srieme, čo však neumožňovala dobová situácia (arcibiskupské sídlo bolo zničené a nebolo obnovené). Je tiež možné, že Metod využíval viaceré sakrálne objekty, podobne ako doboví franskí vládcovia putovali po krajine bez stabilného sídla.

Prvým miestom, kde sa Metod po odchode z Ríma r. 869 zastavil, bol Blatnohrad. Z dostupných správ je jasné, že nešlo o zdvorilostnú návštevu, ale o zaujatie arcibiskupskej jurisdikcie. Preto je pochopiteľný odchod archipresbytera Rihpalda, keďže ten bol podriadený salzburskej arcidiecéze. V uvedenej udalosti (Rihpaldovom odchode) sa teda jasne demonštruje zmena cirkevno-správnej situácie, i keď to takto bavorskí biskupi vo svojom spise (Conv) nepomenovali. Otázkou je, aký chrám na území Blatnohradu Metod používal. Podľa spisu „Conversia“ Pribina a Koceľ zrealizovali na svojom domíniu 31 kostolov, neskôr sa spomína ešte ďalší v slovinskom Ptuj. Počas pobytu u Koceľa Metod istotne využil niektorý z jestvujúcich chrámov, v krátkom časovom úseku ani nemal inú možnosť. V Koceľovom sídle a jeho bezprostrednom okolí je historicky či archeologicky zistených niekoľko sakrálnych stavieb. V prvom rade je to kostol Panny Márie, ktorý ako úplne prvý dal postaviť Pribina r. 850 (Conv, 11).⁷⁰ Kostol nie je archeologicky zistený, zachoval sa rámcovo zaznačený na pláne protitureckej pevnosti od Giulia Turkha z roku 1570 a šlo o stavbu s oblou apsidou, zrejme trojloďového typu.⁷¹ Bol to súkromný chrám Pribinovej rodiny a družiny. Predpokladaný neďaleký drevený chrám sv. Jána Krstiteľa⁷² nebol vhodný na reprezentačné účely.

V Pribinovom sídle však realizovali stavitelia, poslaní salzburským arcibiskupom, rozsiahly kostol sv. Hadriána (Conv, 11).⁷³ Šlo o veľkolepý trojloďový objekt s predĺženým presbytériom, kryptami, odchodzami a členitou predsieňou ako i blízkymi obytnými budovami,⁷⁴ ktorý využívali archipresbyteri, vysielaní Salzburgom. Slúžil však aj salzburskému arcibiskupovi pri jeho pobyte v Blatnohrade.⁷⁵ Predpokladáme, že po odchode archipresbytera Rihpalda práve tento exkluzívny chrám využíval

⁶⁶ Ratkoš, P.: *Pramene k dejinám Veľkej Moravy*, c. d., s. 190.

⁶⁷ Jan, L.: *Počátky moravské církevní organizace a charakter Metodějova arcibiskupství*, c. d., s. 202.

⁶⁸ Napr. Betti, M.: *The making of christian Moravia. Papal power and political reality*. Leiden – Boston: Brill, 2014, s. 215.

⁶⁹ Jan, L.: *Počátky moravské církevní organizace a charakter Metodějova arcibiskupství*, c. d., s. 203.

⁷⁰ Ratkoš, P.: *Pramene k dejinám Veľkej Moravy*, c. d., s. 87.

⁷¹ Cincík, J.: *Počiatky kresťanstva u Slovákov*. In: Kružliak, I. – Hnilica, J. (eds.): *Prvoučiteľ národa slovenského. Zborník na pamiatku tisícstého výročia smrti sv. Metoda*. Rím: Unitas et Pax, 1988, s. 35, obr. 5; Szöke, B. M.: *Karolingische Kirchenorganisation in Pannonien*. In: *Glaube, Kult und Herrschaft, Phänomen des Religiösen*. Bonn: Dr. Rudolf Habelt GmbH, 2009, s. 405-406, obr. 5, s. 404.

⁷² Szöke, B. M.: *Karolingische Kirchenorganisation in Pannonien*, c. d., s. 405, obr. 6, s. 405.

⁷³ Ratkoš, P.: *Pramene k dejinám Veľkej Moravy*, c. d., s. 88.

⁷⁴ Szöke, B. M.: *Karolingische Kirchenorganisation in Pannonien*, c. d., s. 406-409, obr. 10, s. 407; Szakács, B. Z.: *The Ambulatory of Zalavár*. In: *Hortus Artium Medievalium*, 2009, vol. 15, č. 1, s. 162.

⁷⁵ Szöke, B. M.: *Karolingische Kirchenorganisation in Pannonien*, c. d., s. 409.

arcibiskup Metod pri svojej panónskej epizóde.⁷⁶ Teoreticky potrebám arcibiskupskej reprezentácie vyhovovala i trojloďová bazilika v lokalite Réceskút.⁷⁷ Hoci šlo tiež o rozsiahlu stavbu, sme toho názoru, že Metod uprednostnil najväčší objekt – chrám sv. Hadriána, bývalý sídelný kostol salzburských archiepiskopov. Šlo však v podstate o prebratie jestvujúcej situácie – Metod počas svojho krátkého pobytu v Blatnohrade nemal čas zadať stavbu nového sídelného chrámu. V roku 870 už bol zajatý franskými družinami a dva a pol roka väznený v rôznych bavorských kláštoroch.⁷⁸

Otázka sídelného chrámu na Veľkej Morave

Dobový prameň zaznamenal hrozbu bavorského episkopátu Koceľovi. „Ak tohto budeš mať u seba, nezbavíš sa nás ľahko...!“ (ŽM, X). Z uvedenej formulácie možno usudzovať (ale nielen z nej), že Metodov pobyt v Blatnohrade bol krátky a zrejme najneskôr po Forchheimskom mieri v roku 874 už pôsobil na Veľkej Morave, kde mu Svätopluk „... odovzdal všetky kostoly a všetkých duchovných vo všetkých mestách“ (ŽM, X). Nanovo sa teda otvára otázka jeho sídelného chrámu na území Veľkej Moravy. Dá sa predpokladať, že Metod využil tie lokality, ktoré už predtým s bratom Konštantínom používal. Odborníci sa dnes domnievajú, že solúnski bratia počas svojho pôsobenia v rokoch 863 – 867 nerealizovali nové kostoly, ako skôr priestory na výučbu, za ktoré sa všeobecne pokladajú predsieňové prístavby ku starším predcyrilometodským objektom podľa vzoru byzantských exonartexov.⁷⁹ V korpuse doposiaľ známej veľkomoravskej architektúry máme takýchto lokalít 6 – aj to nerovnakej typologickej charakteristiky. Na mikulčických Valoch má predsieň kostol č. 3. – interpretovaný ako kniežacia bazilika.⁸⁰ Okrem predsieňovej stavby ukončuje ešte ohradené nádvorie, čím dostáva podobu členenia starokresťanských bazilik, i keď redukované. Potom je to kostol na Pohansku a v lokalite Staré Město – Špitálky. Sú to stavby s apsidou a s predpokladaným vlastníckym charakterom, v posledne menovanom prípade sa rozlišuje aj ďalšia prestavba – okrem predsieňovej aj kupola a vnútorný pilastrový systém, čo by však zrejme súviselo až s Metodovou novou ordináciou po roku 880.⁸¹ Predsieň kostola pri Kopčanoch (kostol má rektangulárny záver) bola zrejme budovaná kvôli hrobke v nej umiestnenej.⁸² Špecifický prípad je kostol na devínskom hrade – trikoncha s ďalšími aditívnymi priestormi. Najnovšie sa autori domnievajú, že šlo o spojenie sakrálnej stavby a sídla cirkevného hodnostára.⁸³ Autor tohoto príspevku zastáva názor, že objekt už pred príchodom cyrilometodskej misie nechal postaviť knieža Rastislav pre

⁷⁶ L. Jan tvrdí, že Szöke predpokladá Metodove používanie kostola sv. Hadriána až do konca 70. rokov – t.j. do „moravskej“ ordinácie roku 880 (Jan, L.: Počátky moravské církevní organizace a charakter Metodějova arcibiskupství, c. d., s. 203). Szöke však uvedenú nepíše jednoznačne. Podľa neho Metod po svojom prepustení pôsobil až do konca 70. rokov ako arcibiskup Panónie a Moravy podriadený priamo pápežovi. V ďalšej vete: „Potom bol pravdepodobne kostol sv. Hadriána prestavaný“, pozri Szöke, B. M.: Karolingische Kirchenorganisation in Pannonien, c. d., s. 410. Szökeho formulácie teda nie sú celkom jasné. Z vety o Metodovom pôsobení priamo nevyplýva, že predpokladá jeho sídlo v Blatnohrade. Tušiť sa to dá až z nadväznej citovanej vety o prestavbe kostola. Nie je to však vyjadrené jednoznačne.

⁷⁷ K jej proveniencii podrobnejšie: Illáš, M.: Adriatický pôvod niektorých predrománskych kostolov v strednom Podunajsku. In: ARS 44, 2011, č. 2. s. 253-256.

⁷⁸ Marsina, R.: Metodov boj, c. d., s. 57 a ďalej. Steinhübel, J.: Metodov konflikt s bavorskými biskupmi, c. d., s. 223-224. Koceľ síce inicioval Metodovu biskupskú vysviacku i tituláciu, ale v pôvodnom liste Hadriána II. bola jeho misia nielen u Koceľa, ale aj u Rastislava a Svätopluka – teda na Veľkej Morave.

⁷⁹ Botek, A.: Cyrilo-metodská misia a architektúra. In: Konštantínove listy/Constantine's letters, 2008, roč. 2, s. 37.

⁸⁰ Poláček, L.: Velkomoravská církevní architektura. In: Kouřil, P. et al. (eds.): Velká Morava a počátky křesťanství. Brno: AÚ AV ČR, 2014, s. 89-90.

⁸¹ Botek, A.: Byzantské vlivy v sakrálnej ranostredovekej architektúre Slovenska. In: Konštantínove listy/Constantine's letters, 2017, roč. 10, č. 2, s. 153.

⁸² Botek, A.: Velkomoravské kostoly na Slovensku a odraz ich tradície v neskoršom období. Bratislava: PostScriptum, 2014, s. 111-112.

⁸³ Rodzinska-Chorazy, T.: Velkomoravská trikoncha na Devíne medzi antikou a stredovekom. In: Bořutová, D. – Oriško, Š.: Pocta Václavovi Menclovi. Zborník štúdií k otázkam interpretácie stredoeurópskeho umenia. Bratislava: FF UK, 2000, s. 15-16. Uvedený názor spochybňuje Illáš, M.: Vzťah predrománskeho kostola na Devíne k dalmátskej architektúre. Konštantínove listy/Constantine's letters, 2018, roč. 11, č. 2, s. 16.

jej potreby, reagujúc na juhovýchodnú provenienciu.⁸⁴ Metod mohol teoreticky využiť aj starší trojloďový kostol na bratislavskom hrade, kde sa predpokladá významné svetské i cirkevné stredisko.⁸⁵ Je otáznne, či sa solúnski bratia zdržiavali v Nitre. Odborníci tu predpokladajú silné franské zázemie od doby posvätenia prvého sakrálneho objektu pre Pribinu arcibiskupom Adalramom, ktoré malo možno štatút archiepiskopiátu.⁸⁶ Po vyhnaní franského kléru a návrate Metoda (873 – 874) mu síce Svätopluk odovzdal „všetky kostoly a všetkých duchovných vo všetkých mestách“ (ŽM, X), ale franskí kňazi po návrate naďalej mali v Nitre silné zastúpenie, čo možno dedukovať i zo skutočnosti, že pápež Ján VIII. vysvätil Wichinga za biskupa práve do Nitry, čo pravdepodobne zohľadňovalo dobovú situáciu. S prítomnosťou solúnskych bratov sa uvažuje aj na moravskom hradisku sv. Klimenta pri Osvětimaňoch, dokonca P. Selucký uvedený kostol (neskôr značne prestavaný) považuje za arcibiskupský chrám a miesto Metodovho posledného odpočinku,⁸⁷ s čím sa však iní odborníci nestotožňujú.

Principiálne možno predpokladať, že Metod po návrate na Veľkú Moravu v roku 873 aspoň zo začiatku využíval tie lokality, ktoré poznal už z predošlého pôsobenia. Spočiatku nemuselo byť jeho sídlo fixné, zdá sa nám však logické, že sa postupne snažil o vybudovanie centrálného miesta svojej rezidencie, i keď podnikal aj misijné a vizitačné cesty po území ríše, resp. sprevádzal Svätopluka na vojenských výpravách, ako možno usudzovať z epizódy o krste vislanského kniežaťa (ŽM, XI). Za svoje sídlo zrejme nevybral niektorý z menších kostolov, ale hľadel aj na reprezentačnú stránku, prípadne zvažoval aj veľkosť lokality a možnosť vybudovania širšieho cirkevného zázemia. Stále je otvorená otázka, či Metod – aspoň časovo obmedzene – pôsobil v Nitre. Nitra bola jedným z najvýznamnejších veľkomoravských centier⁸⁸ a už od roku 828 tu stál chrám, vysvätený Pribinovi salzburským arcibiskupom Adalramom (Conv, 11). Archeologické nálezy fragmentov stavebnej sutiny umožňujú tento objekt situovať na mieste dnešnej katedrály.⁸⁹ Podľa všetkého však Nitra bola silným strediskom franského kléru, možno archiepiskopiátu, čo zrejme ovplyvnilo aj konsekráciu Wichinga za nitrianskeho biskupa roku 880.⁹⁰ Súčasné pôsobenie dvoch protichodných koncepcií na jednom teritóriu sa predbežne nezdá pravdepodobné.⁹¹

Na základe vyhodnotenia posledných nálezov sa odborníci domnievajú, že Metodovo sídlo bolo v lokalite Sady (Uherské Hradište), kde sa odkryl sakrálny komplex s chrámom a príľahlými budovami – zrejme rezidenciou a kláštrom.⁹² Chránová skladba pozostáva z viacerých etáp. Prvou

⁸⁴ Botek, A.: Veľkomoravská sakrálna architektúra Slovenska v pohľade kristianizačného vývoja. In: Petrášová, S. (ed.): Monumentorum tutela / Ochrana pamiatok 29. Bratislava: PUSR, 2018, s. 80-81.

⁸⁵ Šášky, L.: Bratislava, mesto na Dunaji. Bratislava: Smena, 1992, s. 46-47.

⁸⁶ Judák, V.: Dejiny Nitrianskeho biskupstva, c. d., s. 18.

⁸⁷ Selucký, P.: Sv. Kliment u Osvětiman a Velká Morava. Koryčany, 2010, s. 100-103.

⁸⁸ Hanuljak, M.: Štruktúra veľkomoravského hradskeho mesta Nitrava na základe pochovávania. In: Jenčík, P. – Stanková, Z.: Hradiská – svedkovia dávnych čias II. Dolná Mariková: OZ Hradiská, 2019, s. 75; Šášky, L.: Kamenná kráska našich miest. Bratislava: Osveta, 1981, s. 13.

⁸⁹ Bednár, P. – Ruttikay, M.: Nitra. In: Kouřil, P. et al. (eds.): Cyrilometodějská misie a Evropa: 1150 let od příchodu soluňských bratří na Velkou Moravu, Brno: AÚ AV ČR, 2014, s. 233.

⁹⁰ Betti, M.: La formazione della Santa Ecclesia Marabensis (858–882). Fonti e linguaggi di un progetto papale. Padova: Università degli studi di Padova; Paris: Université Paris I Panthéon-Sorbonne, 2008, s. 174.

⁹¹ Otáznne je aj východné ukončenie veľkomoravského teritóriu, resp. otázka, či napr. východné Slovensko bolo integrálnou alebo voľnou súčasťou Veľkej Moravy a v akom období. Hudáček, P.: Castrum Salis. Severné pohraničie Uhorska okolo roku 1000. Bratislava: Historický ústav SAV, 2016, s. 10.

⁹² Hrubý, V.: Staré Město – velkomoravský Velehrad. Praha: Nakladatelství AZV, 1965, s. 355. Galuška, L.: Křesťanství v období byzantské misie a Metodějova arcibiskupství na bázi archeologických pramenů z oblasti Veligradu – Starého Města a Uherského Hradiště. In: Kouřil, P. et al. (eds.): Cyrilometodějská misie a Evropa: 1150 let od příchodu soluňských bratří na Velkou Moravu. Brno: AÚ AV ČR, 2014, s. 83; Galuška, L.: Kirchliche Architektur des grossmährischen Veligrad und die Besiedlung des Machtzentrums. Funktion und Lage einzelner Bauten im Rahmen der Siedlungsstruktur der frühmittelalterlichen Agglomeration Staré Město – Uherské Hradiště. In: Poláček, L. – Maříková-Kubková, J.: Frühmittelalterliche Kirchen als archäologische und historische Quelle. Internationale Tagungen in Máikulčice, Band VIII. Brno: AÚ ČAV, 2010, s. 175. Galuška publikoval tento názor v mnohých publikáciách od 90-tych rokov podnes.

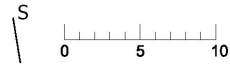
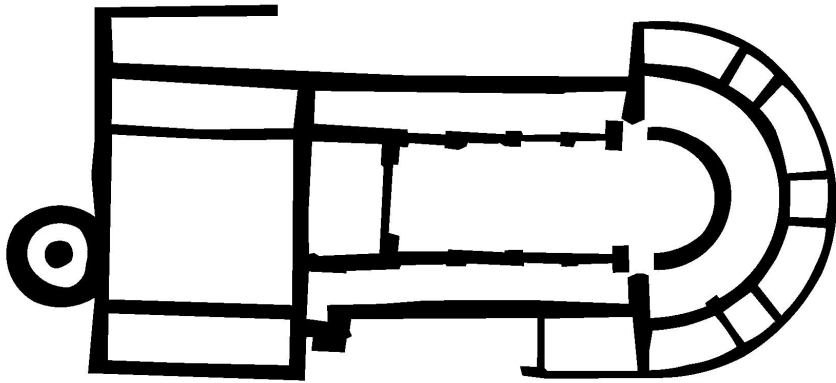
bol kostol krížovej dispozície s rovným záverom, ešte z doby pred príchodom solúnskych bratov. K nemu bola pristavaná hmota ukončená apsidou a neskôr doplnená predoltárnou priečkou – v čom sa vidí práve vplyv byzantskej misie. V neskorších úpravách sa pristavalo menšie mauzóleum a ďalší priestor. Fázy sú datované len približne v istých rozpätiach. Druhá fáza vznikla zrejme ešte počas pôsobenia solúnskych bratov v rokoch 863 – 867.⁹³ Aj s ohľadom na ďalší vývoj a faktické ustanovenie moravskej (tzv. „moravsko-panónskej“) provincie v roku 880 (Metodovou ordináciou ako arcibiskupa cirkvi „moravskej“, vysvätením Wichinga pre Nitru a návrhom poslať aj iných vhodných kandidátov na biskupské svätenie) muselo byť Metodovo sídlo už de facto reálne používané a došlo len k jeho posilneniu. Predpokladáme teda, že aj v období Metodovej „panónskej“ ordinácie (869 – 880) sa ako jeho sídlo vyformovala lokalita Sady (Uherské Hradištie) so známym cirkevným okrskom. Tomuto záveru by mohla zodpovedať i ďalšia skutočnosť. V areáli kostola bola archeologicky odkrytá tiež rozmerná drevená stavba, ktorú možno interpretovať aj ako kláštor.⁹⁴ Ak si uvedomíme, že Metod sa stal ešte v Byzancii mníchom, uvedená stavba mohla vzniknúť práve z jeho podnetu a mohla slúžiť ako kláštor i rezidencia súčasne.

Záver

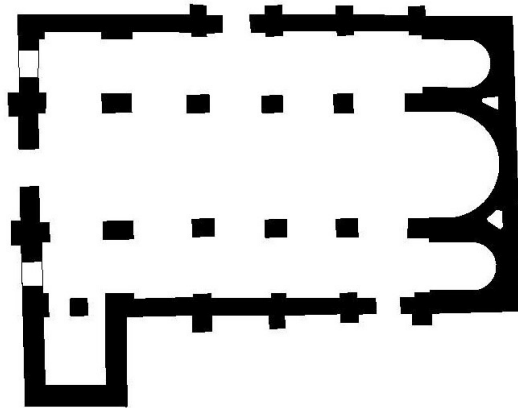
Cyrlometodskou byzantskou misiou, ktorá mala obrovský význam pre kultúrnu a liturgickú dimenziu našich predkov, vstúpil do pomerov na území Panónie i Veľkej Moravy nový cirkevný subjekt, ktorý sa ukázal byť konkurentom záujmov bavorských cirkevných kruhov. Jurisdikčne bolo v tomto smere roku 869 dôležitým krokom vysvätenie Metoda za biskupa a ustanovenie „na stolec sv. Andronika“, čo bolo zaniknuté arcibiskupstvo v panónskom Srieme. V zásade sa tak po rokoch splnil pôvodný Rastislavov zámer, keď cisára Michala III. žiadal o „biskupa a učiteľa“. Metodovo určenie bolo však len titulárne, hoci je vo všetkých pápežských dokumentoch až do roku 880 menovaný arcibiskupom „cirkvi panónskej“, reálne nemohol v Srieme sídliť. Ako legát mal určenú širšiu pôsobnosť v rozmedzí Panónie i Veľkej Moravy a v podstate aj pre získavanie nových slovanských etník nad Dunajom pre kresťanstvo. Zaujímavá je otázka, odkiaľ Kocel vedel o zaniknutej panónskej arcidieceze, salzburskí archipresbyteri, ktorí u neho pôsobili, nemali asi záujem upozorňovať na dávnu rímsku jurisdikciu. Uvažujeme o kontaktoch s aquilejským prostredím (je zaznačený medzi pútnikmi v Cividalskom evanjeliári), alebo aj priamo od Metoda, ktorý mohol mať informácie od bibliotekára Anastázia. Bavorský episkopát považoval Metodovu ordináciu za zásah do vlastnej kompetencie a riešil to Metodovým väznením. Po vyslobodení roku 873 pôsobil (s výnimkou krátkeho pobytu v Blatnohrade) na Veľkej Morave. Je otázne, či Metod v období rokov 869 – 880 mal oficiálny sídelný chrám. Počas krátkeho pobytu v Blatnohrade zrejme používal reprezentačný chrám sv. Hadriána. Na Veľkej Morave mohol svoje sídlo meniť. Rôzni autori uvažujú o veľkomoravských kostoloch na Devíne a Bratislavskom hrade, na Hradisku sv. Klimenta, o bazilike na mikulčických Valoch a pod. Najpravdepodobnejším sa javí, že už pred „moravskou ordináciou“ používal cirkevný komplex v lokalite Sady pri Starom Meste.

⁹³ Galuška, L.: Uherské Hradištie – Sady. Kresťanské centrum ríše veľkomoravské. Brno: Moravské zemské muzeum, 1996, s. 56 a následne; Galuška, L.: Kresťanství v období byzantskej misie a Metodějova arcibiskupství, c. d., s. 81. Naproti tomu M. Vančo dáva stavbu do súvislosti s reformou na konciloch v Indene a Aachene, z ktorých odvádza „dvojchórové chrámy“ a tento typ uvažuje i v Sadoch. Vančo, M.: Funkcie veľkomoravských kostolov vo vzťahu k pohrebiskám. In: Panis, B. – Ruttikay, M. – Turčan, V. (eds.): Bratia, ktorí menili svet – Konštantín a Metod. Príspevky z konferencie. Bratislava – Nitra: SNM – AÚ SAV, 2012, s. 109.

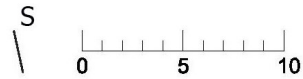
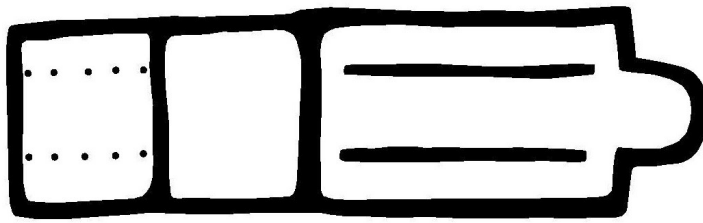
⁹⁴ Sommer, P.: Svatý Prokop. Z počátků českého státu a církve. Praha: Vyšehrad, 2007, s. 55; Galuška, L.: Kirchliche Architektur des grossmährischen Veligrad und die Besiedlung des Machtzentrums, c.d., s. 175.

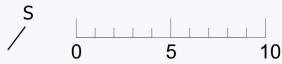
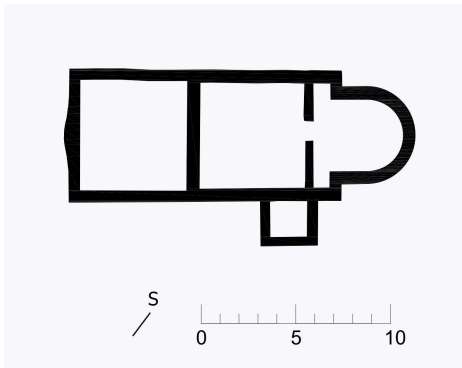
Pödorys archypresteriálneho kostola Sv. Hadriána v lokalite Zalavár – Vársziget.
 Autor: R. Erdélyi, úprava: A. Botek.

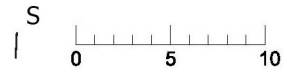
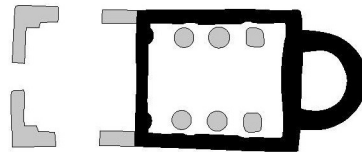
Pödorys baziliky v lokalite Zalavár – Réceskút. Autor: R. Erdélyi, úprava: A. Botek.

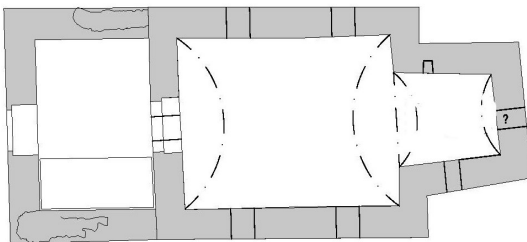
Pôdorys baziliky – Kostola č. 3. v lokalite Valy pri Mikulčiciach. Autor: R. Erdélyi, úprava: A. Botek.

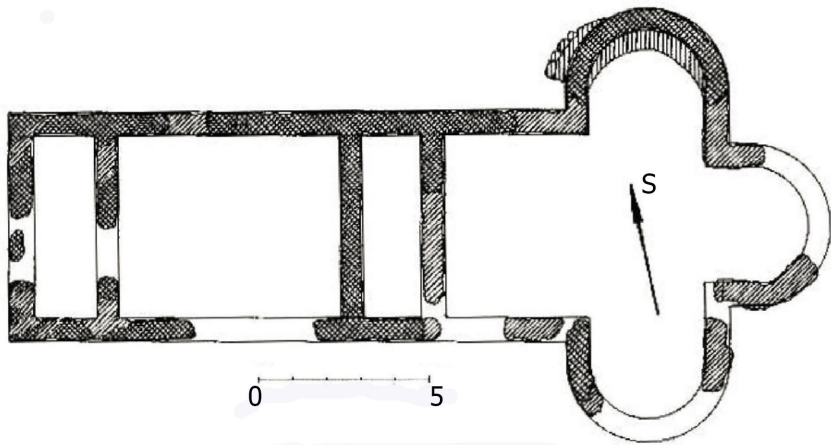
Pôdorys Kostola č. 1 v Pohansku.
Autor: R. Erdélyi, úprava: A. Botek.

Pôdorys kostola v lokalite Staré Město – Špitálky
s vyznačením fáz. Autor: R. Erdélyi, úprava: A. Botek.

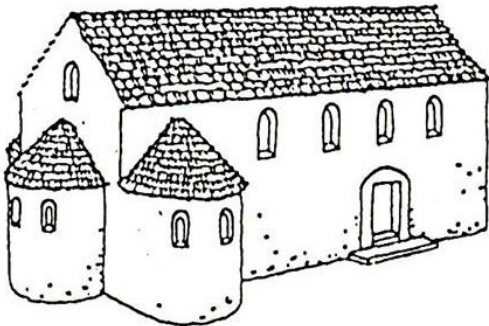

Rekonštrukcia pôdorysu kostola
pri Kopčanoch s pristavanou predsieňou.
Autori: A. Botek, R. Erdélyi.

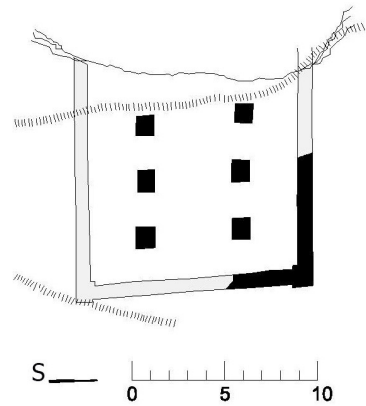
Pôdorys kostola na Devínskom hrade – nálezová situácia.

Zdroj: Plachá, V. – Hlavicová, J. – Keller, I.: Slovanický Devín. Bratislava: Obzor, 1990, s. 90. Úprava: A. Botek.

Hmotová rekonštrukcia kostola na Devínskom hrade.

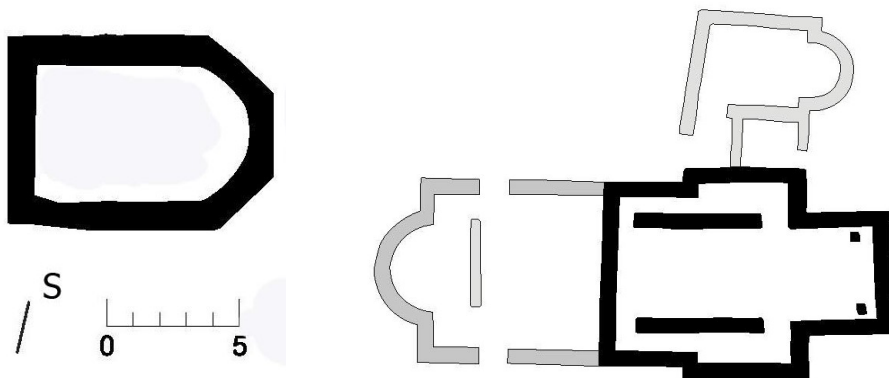
Zdroj: Dekan, J.: Veľkomoravské a ranouhorské centrá moci. In: Pamiatky a múzeá, 1994, roč. 43, č. 1, s. 9.

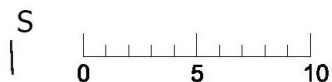
Pôdorys zvyškov kostola na Bratislavskom hrade.

Autor: R. Erdélyi, úprava: A. Botek.

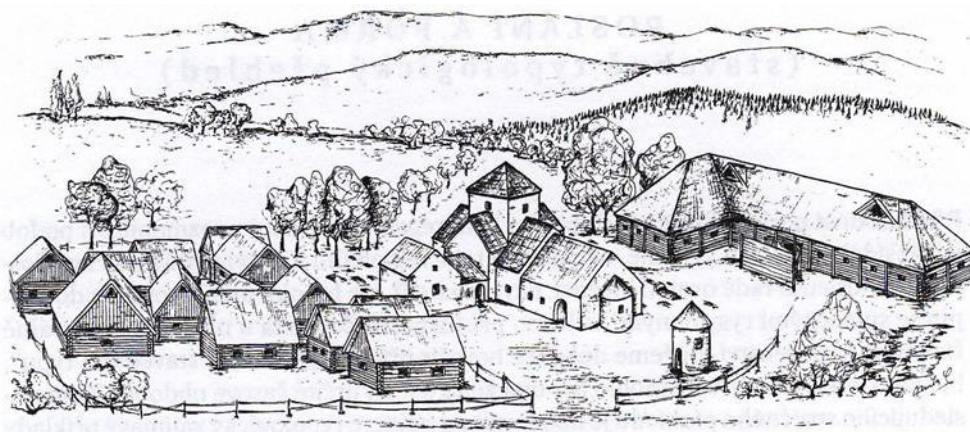

Hradisko sv. Klimenta – Osvětimany.
Pôdorys najstaršej fázy kostola.
Autor: R. Erdélyi, úprava: A. Botek.

Uherské Hradiště – Sady. Pôdorys.
Autor: R. Erdélyi, úprava: A. Botek.

Uherské Hradiště – Sady. Model sakrálného komplexu. Zdroj: Galuška, L.: Staré Město – Uherské Hradiště.
In: Kouřil, P. (ed.): Velká Morava a počátky křesťanství. Brno: AÚ AVČR, 2014, s. 180, obr. 4: 2.

Zoznam skratiek

Conv O obrátení Bavorov a Korutáncov (Conversione Bagoariorum et Carantanorum)

ŽK Život Konštantína

ŽM Život Metoda

RL Krátky život Konštantína – Cyrila (tzv. Rímska legenda, alebo aj Italská legenda)